

Asia: VN/7624/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi ydinenergialain 4 §:n ja 69 §:n sekä rikoslain 34 luvun 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Säteilyturvakeskus (STUK) esittää lausuntoon seuraavaa.

Ydinräjähdekielltoa koskevat säädösehdotukset

Ydinsulkusopimuksen (Sops 10/1970, jäljempänä NPT-sopimus) 1 ja 2 artiklan mukaan ydinasevaltiot eivät saa siirtää ydinaseita tai niiden hallintaa muille eivätkä ydinaseettomat valtiot saa vastaanottaa ydinaseita, hankkia niitä tai saada niiden hallintaa. Säädösehdotuksilla ei muuteta Suomen asemaa ydinaseettomana valtiona ydinsulkusopimuksen osalta, jos Suomella ei ole hallintaa ydinaseisiin.

NPT-sopimuksen käytännön täytäntöönpanoon liittyy kansainvälisen atomienergiajärjestön (IAEA), Euroopan atomienergiayhteisön ja EU:n ydinaseettomien jäsenvaltioiden kanssa tehty ydinmateriaalivalvontaa koskeva valvontasopimus ja sen lisäpöytäkirja (SopS 55/1995 ja SopS 52–53/2004). Valvontasopimusten nojalla IAEA valvoo, että ydinenergiaa käytetään vain rauhanomaiseen tarkoitukseen ja varmistaa, ettei valtiolla ole ilmoittamattomia ydinaineita tai ydinalan toimintaa.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan ydinräjähteitä koskevan kiellon poistamista ydinenergialaista (4 §) sekä poikkeussääntelyn lisäämistä rikoslain ydinräjähdერიkosta koskevaan pykälään, jolla ydinräjähdერიkoksen soveltamisalasta rajattaisiin pois pykälässä tarkemmin määritelty sotilaallinen toiminta ja puolustusyhteistyö.

STUK kiinnittää huomiota siihen, että näillä lainsäädäntömuutoksilla kansallisesta laista olisi poistumassa ydinräjähteitä koskeva nimenomainen kieltä sekä rangaistavuus ydinräjähderekoksena Suomen oikeudenkäyttövaltaan kuuluvilta tahoilta (esim. yksityishenkilöiltä ja yrityksiltä) siltä osin kuin toiminta kuuluisi rikoslain pykälässä tarkoitetun sotilaallisen toiminnan ja puolustusyhteistyön alaan. STUKin näkemyksen mukaan ydinräjähteisiin liittyvä ydinenergian käyttö Suomen oikeudenkäyttövaltaan kuuluvien taholta ei tällöin olisi kuitenkaan ydinenergiain mukaista eikä yhteensopivaa suhteessa Suomen NPT-velvoitteisiin. Ydinenergian käyttörikosta koskeva kriminalisointi (RL 44:10) kattaa nykyisessä muodossaan laajasti tekoja ja laiminlyöntejä, jotka ovat ydinenergiain vastaisia. Sääntely on parhaillaan uudistumassa ydinenergiain kokonaisuudistuksen myötä (HE 24/2026).

STUK ehdottaa harkittavaksi, tulisiko ehdotettua poikkeussääntelyä kohdentaa tarkemmin siten, että se koskisi vain yhteistyötahona toimivan ydinsulkusopimuksessa tarkoitetun ydinasevaltion toimintaa. Suomen oikeudenkäyttövallassa olevien tahojen toimintaan sovellettaisiin ydinenergiainsäädäntöä.

Ydinenergiain 4 §:ssä säädetyn kiellon noudattamisen valvonta kuuluu STUKin tehtäviin osana ydinenergiain noudattamisen valvontaa. STUK valvoo osaltaan NPT-sopimuksen täytäntöönpanoa erityisesti ydinmateriaalivalvonnan muodossa. Ydinmateriaalivalvonnalla huolehditaan ydinaseiden leviämisen estämiseksi tarpeellisesta ydinenergian käytön valvonnasta sekä kansainvälisiin sopimuksiin liittyvästä valvonnasta.

STUKin näkemyksen mukaan kieltä muodostaa osaltaan selkeän perustan valvonnalle, jonka tarkoituksena on ydinaseiden leviämisen estäminen. STUK ehdottaa kiellon säilyttämistä tai sääntelyn muotoilemista siihen suuntaan, että ydinenergian käyttö ei ole sallittua tavalla, joka edesauttaa ydinaseiden leviämistä. Tämä olisi perusteltua myös STUKin valvontaoikeuden ulottuvuuden ja tietojensaantioikeuksien kannalta mahdollisten ilmoittamattoman ydinenergian käytön valvonnallisessa selvittämisessä ja rikostutkintaan saattamisessa ja siihen liittyvässä mahdollisessa yhteistyössä.

STUK kiinnittää huomiota kiellon ja kriminalisoinnin muuttamisen osalta myös ydinkoekielto-sopimukseen (SopS 15/2001, CTBT, ei voimassa), jonka III artiklassa edellytetään, että jäsenvaltio kieltää kansalaisiaan ja oikeudenkäyttövaltaan kuuluviaan ryhtymästä toimiin, jotka on kielletty sopimusvaltioilta. Sopimuksen ratifiointin yhteydessä, on viitattu ydinenergiain ja rikoslain pykäliin (HE 186/1998 vp), joilla on osoitettu, että ydinkokeet ja muut ydinräjäytykset ovat Suomessa kokonaan kiellettyjä.

Säteilyturvallisuuden ja jätteisiin liittyviä näkökohtia

STUKin tehtävänä on valvoa ydin- ja säteilyturvallisuutta. STUK arvioi, että ydinräjähteiden maahantuonti, hallussapito, kuljettaminen sekä toimittaminen Suomeen ei olennaisesti kasvattaisi ydin- ja säteilyturvallisuusriskiä Suomessa seuraavista syistä:

- Säteilytaso ydinaseen välittömässä läheisyydessä on hieman koholla, mutta kuitenkin niin alhainen, ettei sillä ole väestölle säteilysuojellista merkitystä. Sivullisilla ei ole pääsyä ydinaseiden läheisyyteen. Työntekijöiden säteilysuojelun tarpeen kannalta asialla voi olla merkitystä, mutta tästä huolehtiminen on haltijamaan vastuulla.
- Modernit ydinaseet on suunniteltu niin, että ne eivät aiheuta ydinräjähdystä onnettomuustilanteissa.
- Ydinaseita on sijoitettuna Suomen lähialueille. Tähän ja muihin säteilyriskeihin suhteutettuna ydinaseiden tuonti tai kuljettaminen Suomen alueella lisäisi säteilyriskejä jonkin verran, mutta ei olennaisesti jo olemassa oleviin riskeihin suhteutettuna.

Hallituksen esityksen vaikutuksiin ja siitä mahdollisesti seuraaviin käytännön toimiin liittyen on aiheellista ottaa huomioon se, että ydinaseen vaurioituminen ja radioaktiivisten aineiden leviäminen ympäristöön on mahdollista esimerkiksi kuljetukseen liittyvän onnettomuuden seurauksena.

Säteilyvaaratilanne on tällaisessa tilanteessa erittäin hankala vaikkakin paikallinen. Elimistöön joutuessaan tällaiset radioaktiiviset aineet voivat aiheuttaa suuria säteilyannoksia. Tiedonkulku tällaisessa tilanteessa on ensiarvoisen tärkeää, jotta väestöä voidaan varoittaa ja suojata.

STUK suorittaa ympäristön säteilyvalvontaa Euratom-sopimuksen 35 ja 36 artiklan mukaisesti. Valvonnassa saadut tiedot ovat lähtökohtaisesti julkisia. Vaikka ydinaseen haltija huolehtisi ympäristön siivoamisesta, ympäristöön todennäköisesti jää pieniä määriä radioaktiivisia aineita, jotka näkyvät ympäristön säteilyvalvonnan tuloksissa. Tuloksista saatavilla tiedoilla voi olla merkitystä ydinaseiden leviämisen estämisen kannalta. STUK toteaa lisäksi, että Suomessa ei ole tällä hetkellä tarvittavia järjestelyjä tällaisen radioaktiivisen jätteen käsittelyyn ja loppusijoitukseen.

DCA-sopimuksen 27 artiklassa on ympäristöongelmien käsittelystä ja kansallisen lainsäädännön kunnioittamisesta. Artiklassa ei oteta kantaa siihen, mistä täysimääräinen kansallisen lainsäädännön noudattaminen tarvittavien toimien osalta alkaa. STUKin arvion mukaan tulkintaa olisi tehtävä niin, että toiminnan vaikutusten ulottuessa 3 artiklassa määriteltyjen alueiden tai siihen liittyvän kuljetustoiminnan ulkopuolelle, toimitaan lähtökohtaisesti kansallisen lainsäädännön (pelastuslaki, säteilylaki) mukaisesti esimerkiksi säteilyvaaratilanteen osalta. Kansallisessa lainsäädännössä on määritetty väestön suojeluun liittyen eri toimijoiden vastuut.

Säteilylain toimivuus ja tarkoituksenmukaisuus sekä tilanteisiin liittyvät vastuut olisi aiheellista käydä läpi. Säteilylain mukaan säteilylaissa tarkoitettu toiminnanharjoittaja on velvollinen huolehtimaan säteilylähteiden turvajärjestelyistä ja säteilyvaaratilanteessa edellytettävistä toimista. Eräissä tapauksissa alueen haltija vastaa alueen puhdistustoimista. Valtiolla on näihin edellä mainittuihin tahoihin nähden toissijainen huolehtimisvastuu. Pelastuslain 40 §:ssä säädetään onnettomuuden jälkiraivauksesta ja -vartioinnista sekä jälkitorjunnasta.

Asiaan liittyvät käytännön toimet on syytä ottaa huomioon lainsäädännön kehittämisessä ja kahdenvälisissä sopimuksissa.

Yksityiskohtaisempana huomiona STUK toteaa, että esityksen sivulla 17 viitataan radioaktiivisten aineiden riskienhallintaa koskevaan lainsäädäntöön. Riskienhallinnan sijaan olisi parempi viitata esimerkiksi radioaktiivisten aineiden käsittelyn turvallisuutta koskevaan lainsäädäntöön.

Pääjohtajan sijainen, johtaja Jussi Heinonen

Yksikön päällikkö

Ville Haataja

Haataja Ville
Säteilyturvakeskus